

SAT-2B.313-1-L-04

THE CONFLICT OF INTEREST IN PRE-CONTRACTUAL RELATIONS⁸⁴

Assoc. Prof. Anastas Georgiev, PhD
 Department of Civil Law, Law Faculty,
 “Angel Kanchev” University of Ruse
 Phone: +35982888746
 E-mail: ageorgiev@uni-ruse.bg

***Abstract:** This study examines the manifestations of conflict of interest within the scope of pre-contractual relations in Bulgarian contract law. The pre-contractual phase represents a particularly sensitive stage in the dynamics of obligational relationships, where expectations and declarations of intent are formed without formal binding effect. Precisely this legal vacuum creates conditions for abuse, imbalance, and legal uncertainty. The study consistently analyses the legal nature of pre-contractual relations, the doctrinal approaches to culpa in contrahendo, the statutory grounds for liability, as well as the relevant case law. It argues that the need for regulatory improvement and the development of clearer criteria for admissible conduct is particularly pressing in the context of contemporary economic circulation.*

***Keywords:** pre-contractual liability; conflict of interest; culpa in contrahendo; legitimate expectations; good faith; negative interest; contractual fairness; Bulgarian civil law*

ВЪВЕДЕНИЕ

Преддоговорните отношения заемат важно място в съвременната договорна практика, доколкото именно в този етап се формират основните параметри на бъдещото облигационно отношение. Макар да предхождат сключването на договора и да не пораждаат непосредствено договорни задължения, те не са правно ирелевантни. В рамките на този етап се разменя информация и се изгражда доверие, което законът защитава, когато поведението на страните излиза извън границите на добросъвестността и лоялността.

Именно в преддоговорните отношения възникват специфични рискове, свързани с конфликта на интереси. Той не се проявява като формално нарушение на изрична правна забрана, а като несъответствие между външно демонстрираното поведение и действителните намерения на едната страна, което води до накърняване на оправдани очаквания на насрещната страна. В такива хипотези правният проблем не се свежда до липсата на договорен резултат, а до начина, по който е упражнена свободата на договаряне.

Настоящият доклад разглежда конфликта на интереси в преддоговорните отношения през призмата на института culpa in contrahendo, като се фокусира върху неговото нормативно проявление в чл.12 от Закона за задълженията и договорите (ЗЗД)⁸⁵, върху основните линии в съдебната практика и върху критериите за ангажиране на отговорност при недобросъвестно водене на преговори. Анализът е допълнен със сравнителноправен преглед на германското, френското и австрийското право, с цел по-точно очертаване на границите между правомерния отказ от договор и неправомерното накърняване на защитими преддоговорни интереси.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Правна природа на преддоговорните отношения и тяхната юридическа релевантност

Преддоговорните отношения заемат самостоятелно място в съвременното облигационно право. Те не се свеждат до неутрална подготовка за бъдеща сделка, а представляват юридически релевантен процес на взаимодействие между страните, в рамките на който се обменя информация,

⁸⁴ Докладът е представен на 64-тата Научна конференция на Русенски университет „Ангел Кънчев“ и Съюза на учените – Русе, проведена в Русе, на 24-25 октомври 2025 г., с оригинално заглавие на български език „Конфликтът на интереси в преддоговорните отношения“.

⁸⁵ Закон за задълженията и договорите (ЗЗД), обн. ДВ бр. 275/1950 г., посл. изм. ДВ бр. 35/2021 г.

формират се намерения и се изграждат очаквания относно възможното сключване на договор. Макар тези отношения да не пораждат договорни задължения в строгия смисъл, те подлежат на правна оценка, когато поведението на една от страните противоречи на изискването за добросъвестност.

Позитивната правна основа на тази оценка се съдържа в чл.12 от ЗЗД, който установява задължение за добросъвестно водене на преговори и забранява започването им без намерение за сключване на договор. Съдебната практика последователно подчертава, че сключването на договор и воденето на преговори са различни по своята правна природа форми на поведение, макар и функционално свързани⁸⁶. Оттук следва, че преддоговорните отношения не се „поглъщат“ от договора, нито остават правно ирелевантни при неговото неключване.

В този смисъл се приема, че добросъвестността в преддоговорните отношения има самостоятелен обхват. Тя изисква страните да се въздържат от поведение, което създава у насрещната страна подвеждаща представа относно намеренията им или относно възможността договорът да бъде сключен⁸⁷. Нарушението на това изискване не засяга договорната сфера, а ангажира отговорност за вреди, причинени от самото участие в преговорите.

2. *Culpa in contrahendo* и преддоговорната отговорност

Преддоговорната отговорност традиционно се обяснява чрез теорията за *culpa in contrahendo* (вина при договаряне), която изхожда от разбирането, че още в процеса на договаряне могат да възникнат правно защитими интереси. Основната ѝ постановка е, че преговорите не са лишени от правни последици, когато чрез поведението на страните се създават оправдани очаквания, а виновното им накърняване може да доведе до настъпване на вреди⁸⁸. По този начин се преодолява класическото схващане, че отговорност за вреди може да възникне единствено при нарушение на вече съществуващо договорно задължение.

В съвременното българско право тази концепция намира пряко нормативно изражение в чл.12 от ЗЗД, който подчинява поведението на страните в преддоговорните отношения на изискването за добросъвестност. Преценката за противоправност не се основава на липсващия договорен резултат, а на начина, по който страните са участвали в преговорите и на това дали чрез действията или бездействията си са създали у насрещната страна оправдани очаквания, които впоследствие са били неправомерно накърнени.

Съдебната практика в България възприема тази конструкция с относителна последователност. В редица решения Върховният касационен съд (ВКС) приема, че отговорността по чл.12 от ЗЗД по своята правна характеристика се доближава до деликтната, доколкото липсва валидно договорно правоотношение, а вредите произтичат от поведение, което нарушава общото задължение за лоялност и добросъвестност в гражданския оборот⁸⁹. В този смисъл чл.45 от ЗЗД често се използва като обща рамка при изследване на предпоставките за обезщетение – вреда, противоправност, вина и причинна връзка.

Наред с това в теорията се поддържа и разбирането, че преддоговорната отговорност не се изчерпва нито с класическия договорен, нито с чисто деликтния модел. Аргументира се възможността тя да бъде възприета като смесена отговорност, особена деликтна отговорност или като самостоятелна форма на отговорност, насочена към защита на интереса, произтичащ от накърненото доверие, възникнало в процеса на договаряне. В този контекст акцентът се поставя не върху нарушено договорно задължение, а върху неправомерно поведение, което подкопава стабилността и предвидимостта на преддоговорните отношения по начин, съпоставим с вече възникнало облигационно отношение.

Тази двойственост – между деликтната логика и самостоятелната защита на доверието – обяснява защо сравнителноправният анализ заема ключово място при изясняване на природата и границите на преддоговорната отговорност. Различните решения, възприети в германското,

⁸⁶ Определение № 189 от 23.03.2009 г. по т. д. № 117/2009 г., ВКС; Определение № 463 от 08.06.2010 г. по т. д. № 135/2010 г., ВКС.

⁸⁷ Решение № 85 от 23.06.2010 г. по т. д. № 780/2009 г., ВКС, ТК, I о.

⁸⁸ Класическо изложение на теорията за *culpa in contrahendo* в германската правна наука от XIX век.

⁸⁹ Вж. практиката на ВКС по чл. 12 от ЗЗД, в която отговорността се квалифицира като близка до деликтната поради липсата на договорна връзка.

френското и австрийското право, показват как една и съща основна идея може да бъде нормативно реализирана чрез различни модели, които служат като важен ориентир и за тълкуването на чл.12 от ЗЗД в българското право.

3. Сравнителноправни аспекти на предоговорната отговорност в европейските правни системи

Разглеждането на предоговорната отговорност в сравнителен план разкрива значителни различия в подходите на водещите европейски юрисдикции, които варират от детайлна нормативна уредба до изцяло съдебно развити концепции. В центъра на тези различия стои въпросът за баланса между принципа на автономност на волята и защитата на доверието между страните в процеса на преговори.

В германската правна доктрина и законодателство предоговорната отговорност е намерила своя класически израз чрез доктрината *culpa in contrahendo*, която понастоящем е нормативно закрепена в параграф 311, ал.2 от Германския граждански законник (BGB)⁹⁰. Германският модел се характеризира с признаването на специфично „облигационно отношение без първично задължение за изпълнение“, което възниква още с влизането в преговори или подготовката на договор. Тук отговорността е със засилен интензитет, като се приема, че самото установяване на контакт за преговори поражда задължения за грижа и защита на интересите на насрещната страна, чието виновно неизпълнение се санкционира по правилата на договорната отговорност, макар и при липсата на сключен договор.

За разлика от германския подход, френското право традиционно разглежда предоговорната отговорност през призмата на деликта (чл.1240 от Code civil⁹²)⁹³. Реформата на френското облигационно право от 2016 г. обаче внесе по-голяма яснота, като експлицитно заложи принципите на свобода на преговорите, добросъвестност и задължение за информираност. Френската концепция поставя акцент върху „злоупотребата с право“ (*abus de droit*) при внезапно и неоправдано прекъсване на преговорите. При все това, законодателят и практиката във Франция остават консервативни по отношение на обема на обезщетението, като категорично изключват възможността за компенсация на пропуснатите ползи от очаквания, но неключен договор, ограничавайки се единствено до реално претърпените загуби.

Специфичен и изключително интересен е австрийският модел, залегнал в Общия граждански законник (ABGB)⁹⁴ ⁹⁵. В него предоговорната отговорност не е плод на изрична законова дефиниция, а е продукт на дългогодишно и последователно съдебно развитие. Австрийската юриспруденция развива концепцията за „доверителна отговорност“ (*Vertrauenshaftung*), основана на общото изискване за добросъвестност. Характерно за този модел е широкото тълкуване на защитата на правните блага на страните, като се приема, че дори самото създаване на легитимно очакване за сключване на договор е достатъчно основание за ангажиране на отговорност при неговото неоправдано разочароване.

Следователно, сравнителноправният анализ разкрива три основни модела на предоговорна отговорност. Първият е моделът на изрична кодификация, характерен за германското право, при който предоговорните задължения са ясно нормативно очертани. Вторият е моделът на изрично призната, но ограничена отговорност, какъвто се наблюдава във френското право след реформата от 2016 г. Третият е моделът на съдебно развита доверителна отговорност, характерен за австрийското право.

⁹⁰ Германски граждански кодекс (BGB), обнародван в Reichsgesetzblatt, 1896, стр. 195, в сила от 1.1.1900 г.; актуална редакция – BGBl. I 2002, стр. 42, посл. изм. BGBl. I 2023, стр. 1726, достъпен на: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb>

⁹¹ BGB, § 311: https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/_311.html

⁹² Френски граждански кодекс (Code civil), приет през 1804 г., в сила от 30 март 1804 г.; консолидирана редакция, актуализирана с Ordonnance n° 2016-131 du 10 février 2016, в сила от 1 октомври 2016 г., достъпна чрез Légifrance, <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070721/>

⁹³ Code civil, art. 1240: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000036829818

⁹⁴ Общият граждански кодекс (Allgemeine Bürgerliche Gesetzbuch, ABGB), утвърден е от Франц II на 1 юни 1811 година. Влиза в сила от началото на 1812 г. Достъпен на: <https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Dokumentnummer=NOR12019037>

⁹⁵ ABGB, § 1295: <https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Dokumentnummer=NOR12019037>

Анализът на тези три модела показва, че въпреки различното систематично място на преддоговорната отговорност – като договорна, деликатна или специфична *sui generis* отговорност – европейската правна мисъл неизменно се стреми към санкциониране на онези прояви на конфликт на интереси, при които едната страна използва преговорния процес за цели, чужди на добросъвестния търговски и граждански оборот.

4. Преддоговорната отговорност по чл.12 от ЗЗД и нейните правни характеристики

Отговорността по чл.12 от ЗЗД е функция на недобросъвестното поведение при водене на преддоговорни отношения. За ангажиране на отговорността по чл.12 от ЗЗД е необходимо кумулативното наличие на фактическия състав, включващ преддоговорно отношение, виновно недобросъвестно поведение, реално настъпили вреди и пряка причинно-следствена връзка между тях⁹⁶.

Недобросъвестността може да се прояви както чрез активни действия, така и чрез бездействие. За правнорелевантно се приема например неуведомяването на насрещната страна за съществуването на обективна пречка за сключване на договора, както и поддържането на уверение, че преговорите няма да бъдат произволно прекъснати, при липса на реално намерение за тяхното довеждане до край⁹⁷. В този контекст декларирането на неверни или непълни данни в преддоговорните отношения се квалифицира като нарушение на чл.12 от ЗЗД и се санкционира с обезщетение⁹⁸.

Практиката последователно ограничава обхвата на обезщетението до т.нар. негативен интерес – реално претърпяната загуба, настъпила вследствие на участието в преддоговорните отношения. При несключване на договор не се дължи обезщетение за пропуснатата полза от самата сделка⁹⁹. Целта на отговорността не е да постави пострадалата страна в положението, в което би се намирала при сключен договор, а да компенсира неблагоприятните последици от недобросъвестното поведение при договарянето.

5. Граници на отговорността и конфликтът на интереси в преддоговорните отношения

Конфликтът на интереси в преддоговорните отношения придобива юридическа значимост, когато се проявява като поведенчески модел, който накърнява оправдани очаквания и нарушава изискването за добросъвестност. Свободата на договаряне включва правото страната да се откаже от сключване на договор, но не и правото да използва преговорите като средство за постигане на скрити или несъвместими цели.

Съдът изрично подчертава, че не всяко прекратяване на преговори е противоправно. Отговорност възниква само когато поведението надхвърля границите на нормалния икономически риск и се характеризира с противоречие на добрите нрави¹⁰⁰. В този смисъл, както се приема в Решение № 17 от 08.03.2013 г. на ВКС, границата на противоправността се прекрачва тогава, когато отказът от договор е лишен от обективно оправдание и накърнява добрите нрави¹⁰¹. Това налага внимателна и контекстуална съдебна преценка, която да разграничи правомерния отказ от договор от неправомерното накърняване на оправдани очаквания.

В практиката като типични прояви на подобен конфликт се открояват: симулиране на преговорен процес при начална липса на *animus contrahendi* (намерение за договаряне); неизпълнение на задължението за разкриване на информация (*duty to disclose*); използване на преговорния процес за извличане на информация или за тактическо забавяне на насрещната страна. Когато подобно поведение е установено, отговорността се носи от страната, участвала в преговорите, независимо от вътрешната ѝ организация или от това на кого е възложено събирането на информация¹⁰².

6. Практически проявления

⁹⁶ Определение № 83 от 04.02.2009 г. по гр. д. № 2570/2008 г., ВКС, III о.

⁹⁷ Решение № 1108 от 04.07.2011 г. по гр. д. № 869/2011 г., САС; Решение № 739 от 09.05.2011 г. по гр. д. № 575/2010 г., САС.

⁹⁸ Тълкувателно решение № 1 от 07.03.2019 г. по тълк. д. № 1/2018 г., ОСГТК на ВКС.

⁹⁹ Решение № 679 от 06.07.2006 г. по гр. д. № 49/2005 г., ВКС, II о.

¹⁰⁰ Определение № 273 от 30.05.2018 г. по т. д. № 3143/2017 г., ВКС.

¹⁰¹ Решение № 17 от 08.03.2013 г. по т. д. № 829/2012 г., ВКС.

¹⁰² Пак там.

В светлината на съвременния стопански оборот, конфликтът на интереси в преддоговорните отношения се манифестира не просто като етичен дефицит, а като конкретно противоправно поведение, произтичащо най-често от състояние на информационна асиметрия или специфична икономическа зависимост между страните. Практиката на върховните съдилища показва, че критичната точка на конфликт възниква тогава, когато едната страна, водена от користи подбуди или груба небрежност към чуждия интерес, експлоатира доверието на своя съконтрагент.

Особено рискови и често срещани са хипотезите, при които един от преговарящите преднамерено създава и поддържа у другия невярното впечатление за напреднал етап на договаряне и предстоящо финализиране на сделката. Подобно поведение често е съпроводено с активно насърчаване на насрещната страна да извърши значителни подготвителни инвестиции, организационни разходи или дори да се откаже от алтернативни търговски възможности. В тези случаи е налице класическа форма на *culpa in contrahendo*, при която декларацията за намерение (*animus contrahendo*) се използва като инструмент за увреждане, а не за постигане на съгласие.

При решаването на подобни спорове българската юриспруденция прилага комплексен подход за оценка на недобросъвестността. В мотивите на Решение № 94 от 28.08.2019 г. по гр. д. № 3612/2018 г. на ВКС ясно се дефинира, че съдът не може да се ограничи само до формалния факт на неподписване на договора. Напротив, за да се установи наличието на противоправност по смисъла на чл.12 от ЗЗД, е необходимо да се изследват в тяхната съвкупност няколко обективни критерия: общата продължителност на преговорния процес, стриктната последователност (или липсата на такава) в поведението на страните, както и обемът на вложените ресурси от пострадалата страна, които са пряк резултат от легитимно създаденото очакване за сключване на договора¹⁰³.

Следователно, отказът от сделка сам по себе си е проява на свободата на договаряне, но когато той е лишен от обективна причина и е предприет в момент, в който доверието е достигнало степен на „разумна сигурност“, е налице злоупотреба с право. В такива ситуации конфликтът между личния интерес (да се извлече полза от преговорите без обвързване) и обществения интерес от честен оборот се решава в полза на защитата на увредения „доверителен интерес“.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Преддоговорните отношения са етап с висока правна и практическа значимост, в който страните все още не са обвързани с договор, но вече поемат реални икономически и организационни рискове. Когато доверието, изградено в този процес, бъде накърнено чрез недобросъвестно поведение или конфликт на интереси, правото допуска защита, независимо от липсата на сключен договор. Чл.12 от ЗЗД поставя добросъвестността като минимален стандарт при водене на преговори.

Сравнителноправният анализ показва, че българската уредба се вписва в общеевропейската тенденция към защита на доверителния интерес, макар и чрез по-обща нормативна формулировка.

Съдебната практика последователно поддържа разбирането, че защитата е насочена към доверителния, а не към договорния интерес, и че границите на допустимото поведение се определят чрез конкретна оценка на обстоятелствата по всеки случай.

В този смисъл конфликтът на интереси в преддоговорните отношения се утвърждава като правнорелевантен проблем, който изисква балансирано съчетаване на свободата на договаряне с изискването за добросъвестност в гражданския оборот.

REFERENCES

1. Bulgarian Obligations and Contracts Act, promulgated in State Gazette No. 275/1950, last amended in SG No. 102/2022. (Закон за задълженията и договорите, обн. ДВ бр. 275/1950 г., посл. изм. ДВ бр. 35/2021 г.)
2. Bulgarian Civil Procedure Code, promulgated in SG No. 59/2007, as amended. (Граждански процесуален кодекс, обн. ДВ бр. 59/2007 г., посл. изм. ДВ бр. 63/2025 г.)

¹⁰³ Решение № 94 от 28.08.2019 г. по гр. д. № 3612/2018 г., ВКС.

3. Kalaydzhiev, A., 2020. Law of Obligations. General Part. 8th revised edition. Sofia: Sibi. (Калайджиев, А., 2020. Облигационно право. Обща част. 8. прер. изд. С.: Сиби)
4. Kozhuharov, A. (ed. Popov, P.), 2002. Law of Obligations. Sofia: Jurispress, University Publishing House "St. Kliment Ohridski". (Кожухаров, А., ред. Попов, П., 2002. Облигационно право. С.: Юриспрес, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“)
5. Code civil (France), Art. 1112, amended 2016. Available at: <https://www.legifrance.gouv.fr>
6. Bürgerliches Gesetzbuch – BGB (German Civil Code), 2023 edition.
7. Supreme Court of Cassation (Bulgaria), 2006–2019: [Върховен касационен съд (България), 2006–2019 г.:]
 - Ruling No. 189 of 23 March 2009 in Commercial Case No. 117/2009, Supreme Court of Cassation; Ruling No. 463 of 8 June 2010 in Commercial Case No. 135/2010, Supreme Court of Cassation. (Определение № 189 от 23.03.2009 г. по т. д. № 117/2009 г., Върховен касационен съд; Определение № 463 от 08.06.2010 г. по т. д. № 135/2010 г., Върховен касационен съд.)
 - Judgment No. 85 of 23 June 2010 in Commercial Case No. 780/2009, Supreme Court of Cassation, Commercial Chamber, First Division. (Решение № 85 от 23.06.2010 г. по т. д. № 780/2009 г., Върховен касационен съд, Търговска колегия, Първо отделение.)
 - Ruling No. 83 of 4 February 2009 in Civil Case No. 2570/2008, Supreme Court of Cassation, Third Civil Division. (Определение № 83 от 04.02.2009 г. по гр. д. № 2570/2008 г., Върховен касационен съд, Трето гражданско отделение.)
 - Judgment No. 1108 of 4 July 2011 in Civil Case No. 869/2011, Sofia Court of Appeal; Judgment No. 739 of 9 May 2011 in Civil Case No. 575/2010, Sofia Court of Appeal. (Решение № 1108 от 04.07.2011 г. по гр. д. № 869/2011 г., Софийски апелативен съд; Решение № 739 от 09.05.2011 г. по гр. д. № 575/2010 г., Софийски апелативен съд.)
 - Interpretative Decision No. 1 of 7 March 2019 in Interpretative Case No. 1/2018 of the General Assembly of the Civil and Commercial Chambers of the Supreme Court of Cassation. (Тълкувателно решение № 1 от 07.03.2019 г. по тълк. д. № 1/2018 г. на Общото събрание на гражданската и търговската колегии на Върховния касационен съд.)
 - Judgment No. 679 of 6 July 2006 in Civil Case No. 49/2005, Supreme Court of Cassation, Second Civil Division. (Решение № 679 от 06.07.2006 г. по гр. д. № 49/2005 г., Върховен касационен съд, Второ гражданско отделение.)
 - Ruling No. 273 of 30 May 2018 in Commercial Case No. 3143/2017, Supreme Court of Cassation. (Определение № 273 от 30.05.2018 г. по т. д. № 3143/2017 г., Върховен касационен съд.)
 - Judgment No. 17 of 8 March 2013 in Commercial Case No. 829/2012, Supreme Court of Cassation. (Решение № 17 от 08.03.2013 г. по т. д. № 829/2012 г., Върховен касационен съд.)
 - Judgment No. 94 of 28 August 2019 in Civil Case No. 3612/2018, Supreme Court of Cassation. (Решение № 94 от 28.08.2019 г. по гр. д. № 3612/2018 г., Върховен касационен съд.)